

ראשי פרקים

עמודים	נושא
2-3	מבוא
3-15	(א) סקירת ספרות
3-5	1. תהליכי חברות והתנהגות חריגה
3	א. תאוריות על גיל ההתבגרות בהקשר למסוגלות
4	ב. השפעת המשפחה על נטיית הילד להפרעת אכילה
4	ג. השפעת התעללות מינית ורגשית על המתבגר
4-5	2. הפרעת אכילה – גורמים, טיפול, התמודדות
6-8	3. דרכי טיפול בהפרעת אכילה
8-11	א. טיפול רפואי והתנהגותי
6-7	ב. כישלון הטיפול הבודד בשל 'רב גורמיות' ההשמנה
7-8	ג. אחריות החברה ודרכי התמודדותה עם הפרעות אכילה
11-14	4. תיאוריות על הפרעות אכילה
8-11	א. תיאורית התיוג
11-12	ב. תאוריית ההתחברות הדיפרנציאלית
15-18	(ב) סיפורה של אורית - דרכי טיפול מניעה והתמודדות
18-19	1. ניתוח המקרה
19	2. דרכי טיפול: רפואי, משפחתי, אישי, מניעתי
20	סיכום
21-25	ביבליוגרפיה

מבוא

בארצות-הברית, כרבע מהילדים ומבני הנוער לוקים בהשמנת יתר בשל אכילה בלתי מבוקרת והיעדר פעילות גופנית, ובישראל קרוב ל 40% מהילדים לוקים בעודף משקל או בהשמנת יתר, כאשר מחקר מפרט מגדיר 19.5% מתלמידי כיתות ז' עד י"ב כבעלי משקל עודף ו 10.7% כשמנים (פיש ואח', 2018) וממחקר אחר עולה ששנים מייחסות משמעות חברתית גבוהה יותר מגברים (פי עשר) לדימוי הגוף שלהן (גולדין, 2002).

דימוי גוף בגיל ההתבגרות הוא רק אחד מהגורמים להפרעות אכילה (והטיפול בה) ומצטרפים אליו הרגלי תזונה, פעילות גופנית וגורמים גנטיים, משפחתיים, חברתיים, תרבותיים ותקשורתיים - בעיקר כאשר התקשורת משולבת עם תקשורת עקיפה, המגיעה דרך הסביבה החברתית של חברים בבית ספר ובני המשפחה (Ditmar et al. 2009).

המאפיינים התיאורטיים האלה 'מתלבשים טוב' על חברה שפגשתי בטיול לדרום אמריקה (אף אחד מלבדי לא היה מוכן להיות אתה בחדר) ונשארתי 'פטרון' שלה עד היום בתהליך ההתמודדות שלה עם הפרעת האכילה. עברתי אתה בדיקות בבתי חולים, ליוויתי אותה לפסיכולוגים ודיאטניות, הלכתי אתה לחדר כושר ולבריכה ואני מרגישה דרך החוויות המשותפות את הדחייה החברתית הנוראית שבה היא נמצאת. היא ניסתה כמעט את כל סוגי הטיפול המומלצים, את סוגי הדיאטה ואמצעי ההרזיה וכמו אקורדיון היא לפעמים מתכווצת, אבל תמיד חוזרת למשקל העודף ותמיד מדוכאת וחרדה.

אחת הבעיות שעולות מתיאור זה הוא ריבוי הגורמים המשפיעים על הפרעות האכילה בקרב בני הנוער והקושי בטיפול בכל אחד מהם בנפרד ובכולם יחד, בדרך לטיפול מוצלח. בהיעדר פתרון, אנשים הסובלים מעודף משקל - שלא מצליחים להיחלץ ממעגל הקסמים של הרזיה, השמנה - חשופים באופן קבוע ורצוף ליחס חברתי מזלזל. היות ואי אפשר להפריד את הפרעות האכילה מהמציאות החברתית שיוצרת אותה, יש לבחון את הדרכים בהם החברה לוקחת אחריות על פתרון הבעיה.

מכאן, **שאלת המחקר** שלי היא: מה מקורותיה של אכילה "רב גורמית" ומה יחס החברה להתנהגות זו?

העבודה עוסקת בקבלת השונה במערכת החינוך ובחברה, תוך ניתוח סיפורה האישי של אורית, הסובלת מעודף משקל ובעיות רגשיות ובחינת יחסה של החברה למצבה החריג. מטרת העבודה היא לבחון את מורכבות השמנה כ"ההפרעה רב גורמית", את מורכבות הטיפול בה (שמשמרת את המצב) ובעיקר, את הדרך בה החברה הכללית והתלמידים מתייחסים לשמנים.

במהלך העבודה אנתח את תיאוריית התיוג ואת תיאוריית ההתחברות הדיפרנציאלית ויחסה לסטייה.

הספרות המחקרית מלמדת שהדרכים עד כה לטפל בהשמנת יתר נכשלו וכי העיסוק בדיאטה התגלה ככישלון חרוץ (מעטים שומרים על המשקל החדש אחרי דיאטה), מכיוון שהשמנת היתר אינה בהכרח באשמת הפרט. למרות שהמחלה היא רב גורמית, יש משקל מהותי לדימוי הגוף שיוצרים התקשורת, המשפחה והחברה ולכן המאמץ צריך להיות בכיוון החזרת האחריות לחברה, וזאת על ידי ביטול סטיגמות וחינוך לקבלת השונה לא רק במערכת החינוך, אלא בכל מערכות החיים.

א) סקירת ספרות

1. תהליכי חברות והתנהגות חריגה¹

א. תאוריות על גיל ההתבגרות בהקשר למסוגלות

גישה אופטימית לחיים של בני נוער מתפתחת מתוך השתתפות בפעילויות פנאי מובנות, או פעילויות שמונחות על ידי מבוגר משמעותי ובמחקר נמצא שבני נוער היו בעלי גישה חיובית יותר לחיים, הם הגיעו להישגים לימודיים גבוהים, סיכוי הנשירה שלהם מבה"ס היה נמוך, הם דיווחו על סיפוק כללי גבוה מהחיים ועל שיעור נמוך של דיכאון, או נטייה לעבריינות נוער (חזקיה וצינמון, 2017).

תמיכת המשפחה להתפתחות בני הנוער נמצאה כיסוד מהותי בפיתוח תחושת המסוגלות שלהם במובן "יש לי על מי לסמוך" (חזקיה וצינמון, 2017) ויכולת צעירים להתמודד עם הקונפליקטים הנלווים לשילוב בין תפקידי חיים עיקריים (לימודים, משפחה, עבודה) מאתגרת ותובענית ונמצאה במחקר קשורה לבחירות ותכניות לעתיד שלהם.

לפי התיאוריה הקוגניטיבית חברתית של בנדורה הבחירות התעסוקתיות של הפרט מושפעות מאמונתו ביכולתו לבצע משימות ותפקידים בתחום זה (מסוגלות עצמית) ואמונה עצמית זאת משקפת את יכולת השליטה וההשפעה של האדם על תפקודו במשימות חייו ועל יכולתו להתמודד עם לחצים. אדם בעל מסוגלות עצמית גבוהה המאמין שהוא יכול לפתור בעיה מסויימת (או עומד בפני מטרה מסויימת) ויחוש מחויבות ומוטיבציה גבוהות לעשות זאת, יצליח לבצע את המשימה ביעילות. ולהיפך: אדם בעל תחושת מסוגלות עצמית נמוכה, ללא מוטיבציה או מחויבות גבוהות יתקשה לבצע את המשימה. המסוגלות האישית מתפתחת באמצעות ארבעה מקורות: התנסויות עבר (הצלחה או כישלון), מודל חברתי, שכנוע מילולי כמו משוב ועירור רגשי. במחקר נמצא שגברים דיווחו על מסוגלות עצמית גבוהה יותר מנשים להתמודד עם קונפליקט (חזקיה וצינמון, 2017).

תפקיד ההורים בהתפתחות תקינה של הילד – הורות מבוססת על מערכת יחסי הורים-ילד ומערכת היחסים שבין ההורה לילד היא זו שמאפשרת את מימוש הנתינה והסמכותיות ההורית. ההורות נבנית והולכת על בסיס הציפיות המוקדמות של ההורים ובמהלך כל אותן אינטראקציות יומיומיות שבין ההורה לילדו. מערכת היחסים הזאת זקוקה לטיפול מתמיד מכיוון שאם יוצר קרע קטן, הוא יהפוך לקרע עמוק אם לא יטופל. הורות טובה מספקת את צרכי הילד באופן שמזין ומטפח את בריאותם הנפשית של הילד והוריו, ולהיפך: כאשר ההורות איננה מספקת את צרכי ההתפתחותיים של הילד או אף מאופיינת בהזנחה או בהתעמרות בו, קיים סיכון לליקויים בהתפתחות הנפשית, לבעיות בתפקוד, בחשיבה, ברגש או במוסר של הילד (המועצה להורות בישראל).

הילד זקוק להתקשרות ישירה וחמה עם ההורה והוא מחפש דמות מרכזית להתקשרות. במהלך האינטראקציה בין ההורה לילד יתכנו שיבושים בכל אחד מהמרכיבים של הקשר ביניהם: רגישות הורים, זמינות רגשית, הענקת חום, טיפול, ביטחון והגנה (יואלס, 2016)

¹ בפרק זה אתייחס אך ורק לתיאוריות הרלוונטיות להוכחת ההשערה, בשל קוצר היריעה